
СУЧАСНЕ ІГРОВЕ ДОЗВІЛЯ МОЛОДІ ЯК ПОГЛИБЛЕННЯ КІНЕСТЕЗІЙНОЇ ВІДЧУЖЕНОСТІ ТІЛЕСНОСТІ

Микола Сاینчук

Резюме. *Рассматривается опасность, которую несут в себе компьютерные (виртуальные) игры, через осквернение и патологизацию телесных ощущений (прежде всего кинестезии), делая тело мертвым и образным. Установлено, что дети, которые познают мир и воспитываются в информационной среде, более привязаны к ней, что подтверждается сравнительным анализом игрового досуга студентов физкультурно-спортивного вуза со школьниками. Решением этой проблемы является переориентация как родителей, так и учителей физического воспитания к умению привить, заставить разобратся, познать удовольствие от движения, «кинестезийную эйфорию».*

Ключевые слова: *игра, игровой досуг, телесность, кинестезия (кинестеза), физическое воспитание, молодежь.*

Summary. *The paper considers the danger related to the computer (virtual) games that are making the body dead and figurative through defilement and pathologization of corporal feelings (first of all kinesthetic). It is found that children who experience a world and educated in the information environment, more attached to it, which is confirmed by comparative analysis of leisure time games in students of physical education high schools and general schools. The way out is seen in the re-orientation of both parents and teachers of physical education to the ability to nurture the knowledge, to force to make sense of pleasure of motion, to get a taste of "kinesthetic euphoria".*

Key words: *game, leisure games, corporality, kinesthesia, physical education, youth.*

*Ти нещасний тому, що тупцюєш на місці,
а радість приходить лише разом із рухом
А. де Сент-Екзюпері «Цитадель»*

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень та публікацій. Які б скептичні думки та закиди не лунали в сторону гри, що це – несерйозно, удавано, фікція, ерзац поцейбичної присутності, однак гра – це унікальний феномен, який створює реальність і те, що вона виглядає вбого і розпізнається, то це лише справа часу і підготовка людей до нових «сюрпризів». Колись люди мріяли про створення готового образу, і поява фотокамер втілила цей задум у життя. Одразу ж як протест у мистецтві постає абстракціонізм (ірраціональний поворот) – відображення предметів нереального світу з абсолютизацією чистого враження та самовираження митця, що досягається засобами геометричних фігур, ліній, кольорових плям, звуків. Засоби надають настрої і роблять картину унікальною і невідступною до статично завмерлого фото.

Сьогодні інформаційно-технологічний світ невинно прогресує і через віртуалізацію, крок за кроком поглинає звичну реальність, тим самим утверджуючи її право на існування і, головне, правдоподібність. Російський фахівець Л. В. Баєва говорить про новий феномен ХХІ ст. – «електронну культуру», яку відносить до такого ж прориву в дослідженні нових світів, як колись винайдення мікроскопу й телескопу. «ІТ-технології відкрили “користувачам” новий “життєвий світ”. У цьому світі виникли свої закони, свободи і пра-

ва, свій сленг, свій автор і споживач, свої форми виразу. Тут багато місця займає гра, розвага, (виділено автором) важливу роль відведено візуалізації» [1, 213]. Таким чином, «інформаційна епоха в якості головної цінності породила не тільки інформацію, але і гру в її новій всевіковій якості» [1, 218], роблячи нас свідками нового феномену – «віртуалізації свідомості, коли людина перестає відчувати себе «реальною» – фізично і екзистенційно. Вона перенесена «душею і тілом» у Вірт, який залишається конструкцією свідомості і високих технологій, а ще не помічає повсякденності з її вимогами і цінностями. Відсутність у «реалі» об'єктів, що володіють аксіологічною значущістю, і переміщення такої значущості в світ віртуальних образів змінює сутність індивіда – він більше не пов'язаний відповідальністю, турботою, моральними вимогами» [1, 228].

За прогнозами більшості передових фахівців, через 2–3 десятиліття Інтернет представлятиме собою фактично повну копію реального світу. Це буде означати не тільки плутанину між «реальністю» і «віртуальністю», в яку неминуче втягнеться будь-яка людина, але і побудова «свідомості» для мислячої матерії. Ця «свідомість», як і свідомість людини, функціонуватиме у вигляді маніпулювання набором абстракцій і понять, які відповідають усім реальним предметам і явищам. Однак, в даному випадку, абстрактна копія реальності бу-

де значно адекватніша звичній або іманентній реальності. Подібне взаємопроникнення реального світу та Інтернету, злиття обчислювальних і продуктивних потужностей і буде відправною точкою у створенні мислячої матерії, яка контролює ноосферу та перетворення планети в єдиний мозок» [8].

Французький мислитель Ж. Бодріяр ще у 80-х роках ХХ ст. у роботі «Симулякри і симуляція» (1981) [2] вводить поняття «гіперреальність», через зміст якого прогнозує заміну реальності симуляцією, яка являє собою генерування за допомогою моделей реального без походження та без реальності. Він попереджував суспільство про наступ симулякрів третього порядку. За його теорією, симулякри третього порядку – це «симулякри симуляції, засновані на інформації, моделі, кібернетичній грі, – тотальна операційність, гіперреальність, прагнення до тотального контролю» [2, 175].

Одним із парадоксів грядущої ситуації є те, що людина у такому світі має постати без тілесності, адже все, що їй потрібно – це образ. Німецький соціолог, антрополог, філософ Д. Кампер, розмірковуючи над насиллям і майбутнім очевидності, констатує: «...всюдисущий контролюючий погляд безжально змушує людей до того, щоб перетворитися в образ, який не виглядає із встановлених рамок і здатен задовольнити вимоги зростаючої очевидності. *Все, що не очевидно, мусить бути скинутим перед вступом в гру як непотріб* (виділено авт.)» [5, 63]. Прослизнути і не перетворитися в образ навряд чи вдасться тому, хто ідентифікує себе як член суспільства, оскільки наразі лише відтворення образу є запорукою реальності. До того ж це відбувається тотальним методом «добровільного змушування». І ще одне уточнення: «щоб прийняти участь в процесі зростаючої очевидності, люди змиряються з втратою багатомірної тілесності свого життя. Вони самі собі винесуть вирок щодо існування тільки на поверхні образів» [5, 63]. За Д. Кампером «образ є намісником смерті» [5, 91] і тепер «не тіло, живе тіло, а мертво тіло прийшло в обов'язковий образ людини сучасності. Воно (мертво тіло) – зразок, який *виключає аж до сприйняття всіх інших концептів* (виділено авт.) і дозволяє стати маргінальним» [5, 91].

Найнеприємніше те, що соціум вже симулює вдосконалення власної тілесності та піклування і оберігання її неповторних відчуттів. Ж. Бодріяр пише: «Люди більше не дивляться один на одного, але для цього існують інституції. Вони більше не торкаються один до одного, однак існує контакто-терапія. Вони більше не ходять, проте займаються оздоровчим бігом тощо. Повсюди відновлюють втрачені здібності, або втрачене тіло, або втрачену

соціалізацію, або втрачений смак до їжі. Знову винаходять нестачу, аскетизм, дику природність, що зникла: природну їжу, здорову їжу, йогу» [2, 23]. Це своєрідне пояснення небувалого попиту сучасної фітнес-індустрії, яка намагається «реінкарнувати тілесність», показуючи, що нічого страшного в світі не відбувається і що тілесність не відчужується, втім це пастка, що відбувається за сценарієм симулякрів.

Все, що потрібно в симулюванні тілесності, це, для початку, поступово вихолощити (збіднити) тілесні відчуття, далі спотворити тілесне сприйняття і як апогей розбалансувати всю її автономність. Поки що людина незавжди може приборкати «вибрики» власної тілесності і які б «потуги» свідомість не приймала, а фізичне тіло «викриває» внутрішній неспокій. Звідси і поява різних теорій, які за поглядами, рухами тіла щось встановлюють.

І «безневинній» грі у сценарії симулякрів відведено головну роль. Гра, заснована на віртуальності, заміщуючи реальність, сприятиме відчуженню тілесності через кінестезію (гр. *kinesis*=рух, *aisthesis*=сприйняття).

Поняття «кінестезія» започатково виступає як фізіологічний концепт світоорієнтування, а з ним і світосприйняття людини, і власне ця обставина змушує філософів ХХ ст. примкнути до більш ретельнішого розгляду його складових з позицій нового напрямку філософствування – феноменології, засновником якої вважається Е. Гусерль. Як зауважує український феноменолог В. Кебуладзе, поняття «кінестеза» у феноменології набуває більш радикального значення і, будучи толерантним у трактуванні з німецьким філософом Б. Вальденфельсом, означає «не те, що «тут щось рухається і до того ж воно ще й відчувається», натомість саморух, який він (Гусерль) називає кінестезою, означає «я рухаюсь» і «я можу рухатися у просторі». Тому тут ідеться про Когось, хто змінює своє місце, а не про Щось, яке опиняється у різних місцях у просторі» [6, 235].

Утім, не стільки Е. Гусерль, скільки його послідовники розвинули тему феноменології тілесності, куди вплели специфічну її характеристику – кінестезу. Сам Е. Гусерль дав їм зачіпку (називаючи тіло «річчю особливого виду») і привід для роздумів особливо своїми пізніми неопублікованими роботами (зауважимо, що вперше нове поняття «кінестеза» з'являється в Е. Гусерля у 1907 р., коли він вносить його у феноменологічний словник [16]).

Польський вчений (Stanisław Judycki, 1981), досліджуючи деякі проблеми гусерлівської теорії конституції простору, досить широко зупиняється на кінестезі (кінестезійних відчуттях), даючи їй таку характеристику: «*Wrażenia kinestetyczne*

to wrażenia związane z ruchami ciała, doświadczane od wewnątrz (odczuwane) choć nie posiadające we właściwym sensie zlokalizowania. Należy je odróżnić od ruchów ciała, przedstawiających się w spostrzeżeniu wzrokowym» [17]. Ним підкреслюється, що кінестетичні відчуття є відчуттями, що пов'язані з рухами тіла, які пережиті зсередини і які слід відрізняти від рухів тіла, що постають для нашого споглядання в якості візуальних спостережень.

Найґрунтовніше феноменологію тілесності у докторській дисертації «Феноменологія сприйняття» (1945) розробляє французький мислитель Моріс Мерло-Понті, який, користуючись емпіричними дослідженнями невролога К. Гольдштейна, психіатрів Е. Мінковські, Е. Штрауса, Л. Бінсвангера та ін., вибудовує власну систему, в якій відносить діючу (opérant) інтенційність не до масової свідомості, як у Гусерля, а до тіла. Як зауважує Л. Ю. Соколова, його головний хід полягає у розширенні предметного поля феноменології, в якому «не свідомість живе, а власне тіло (le corps propre) визначає спосіб буття у світі екзистенції, що виступає конкретним тілесним буттям чи «втільеною свідомістю» [13].

Тілесний напрям досліджень, яким пішла феноменологія, і її намагання покінчити з картезіанською опозицією душа/тіло, суб'єкт/об'єкт та наданням сенсорному досвіду людини визначального значення, сприяє розвитку в середині ХХ ст. феноменологічної психіатрії і екзистенціального аналізу. Характеристику екзистенційно-феноменологічної традиції у психіатрії дає О. Власова у монографії [3], в якій аналізує оригінальні тексти, біографічні матеріали, основні ідеї представників феноменологічної психіатрії і екзистенціального аналізу (К. Ясперса, Е. Мінковські, Е. Страуса, В. Е. фон Гебзаттеля, Л. Бінсвангера, М. Босса М. Мерло-Понті та ін.) і влітає дану традицію у філософський контекст ХХ ст. Більше того, німецький психіатр Е. Страус започатковує галузь знань у вивченні сенсорного досвіду, яку йменує естезіологію і відстоює «центральный для разработанной им эстезиологии тезис – чувственное ощущение не является формой познания. Штраус подчеркивает, что основной целью его работ является описание и определение сущности *непосредственного ощущения* (empfinden), но не *ощущения испытываемого* (empfindungen)» [3, 270].

Тож у підкоренні тілесності залишається рубікон, перейшовши який вже ніщо не буде без контролю: необхідно симулювати кінестезію – спробувати замінити і нав'язати істинність відчуттів не від живого природного руху, а від пасивного (комп'ютерного зокрема) способу життя, формуючи при цьому фальшиві аналогії (домінанту) на рівні головного мозку.

Через підсовування більш простішого способу проведення дозвілля дитина не набуває потрібно-

го тілесного досвіду, не виробляється потреба в рухах, не формується ціннісно-мотиваційна сфера на рухову активність. Зазнає впливу воля дитини. І такі деструкції починаються із раннього дитинства, із сім'ї, середовища зростання, яке й формує безумовні цінності, їх ієрархію. Від місця, яке відводиться фізичній культурі в родинних традиціях, залежить ключове питання: чи будуть вироблені позитивні кінестезійні установки, які змушуватимуть до рухової активності? Сучасні батьки стимулюють дітей, більшою мірою, до утвердження доміанти комп'ютерної гри, аніж рухливої вуличної, підливаючи тим самим масла у вогонь. Надмірна опіка, зумовлена страхом і попередженням нещастя, веде до кінестезійного придушення. Батьки через «домашній ігровий арешт» убезпечують себе від зайвих проблем: дитина під контролем, дитина в безпеці. Спільниками батьків виступають лікарі, які в шкільні роки допомагають довідками позбутися досить «небезпечних» і «нав'язливих» протягом тижня уроків фізичної культури, а в дитинстві скарги на гіперактивність намагаються лікувати психотропними препаратами, пригнічуючи рухову активність. Замість цього радикалізму просто слід влаштувати дитину в спортивну секцію, приділити більше уваги, а не намагатися придушити і «підігнати» свого непосиду на зразок сусіднього флегматичного хлопчика.

Розглядаючи тілесну саморегуляцію в культурологічній інтерпретації, Ю. В. Чебакова зауважує, що «в процесі культурного розвитку тілесних функцій відбувається вбудовування психологічних компонентів у започатково повністю фізіологічно детермінований процес, яким він є при народженні дитини. Опанування дитиною власного тіла починається зі сприйняття його як абсолютно чужого, окремого, «непрозорого» об'єкта» [14, 202]. Лише в процесі життєвого досвіду людина пізнає різні варіації приємних/неприємних відчуттів, які визначають становлення відповідної поведінки. І в разі спотворення задоволення від живої рухливої гри в дитини може виникнути відрізка до неї.

Продовжуючи почату тему відчуження тілесності в реаліях ХХІ ст. [10, 11], зосередимося на ігрових пріоритетах молоді, з яких власне й вбачаємо початок насилля абстракцій на рівні кінестезій.

Роботу виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту Міністерства сім'ї, молоді та спорту України на 2011–2015 рр. за темою 3.1 «Вдосконалення програмно-нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» (номер реєстрації 0111U001733).

Мета роботи – спрогнозувати можливі наслідки вихолощення живої рухливої гри з життєдіяльності підростаючого покоління, спираючись на власні та психолого-філософські дослідження.

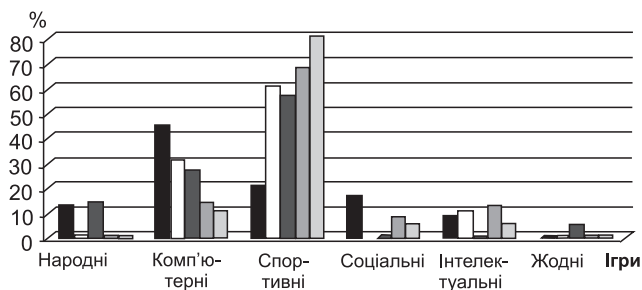

Рисунок 1 – Ігрове дозвілля хлопців:

■ – 8-й клас; □ – 9-й клас; ■ – 10-й клас; ■ – курс I;
□ – курс II

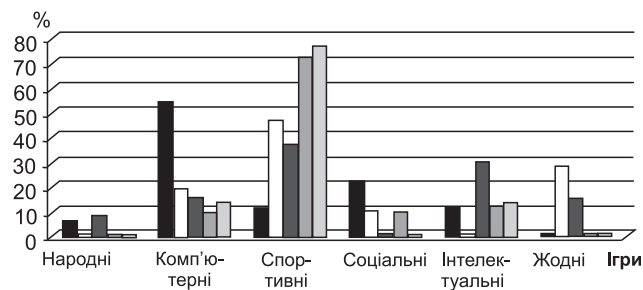

Рисунок 2 – Ігрове дозвілля дівчат:

■ – 8-й клас; □ – 9-й клас; ■ – 10-й клас; ■ – курс I;
□ – курс II

Методи дослідження: теоретичні – аналіз та синтез наукової літератури; сходження від конкретного до абстрактного, феноменологічна редукція; емпіричні – соціологічне анкетування.

Результати дослідження та їх обговорення. Порівняння ігрового дозвілля студентів фізкультурно-спортивного ВНЗ зі школярами (рис. 1–2) показує відмінність в межах одного і того ж покоління, різницю в ціннісних перевагах, яка зумовлена всезростаючою проникністю інформаційно-комп'ютерних технологій в побут і життєдіяльність пересічних людей. Показовим є те, що студенти привчені до рухової активності, спорт є невід'ємною складовою їхнього життя і комп'ютерно-ігрового впливу. За результатами дослідження встановлено, що вони піддані набагато менше, аніж школярі. За аналогією згадується праця Ж.-Ж. Руссо «Еміль або про виховання» (1762), в якій французький просвітителю відстоював твердження, що молоду людину до п'ятнадцятирічного віку варто виховувати на лоні природи, більш широко застосовувати фізичну працю. Такий стиль виховання вбереже людину від негативного впливу соціуму і навіть, якщо спокуси тиснутимуть на неї, така людина їм не піддасться. Дані рекомендації не втрачають своєї актуальності й понині і їх потрібно застосовувати до підбору ігор. Обмеження доступу дітей до комп'ютерних (віртуальних) ігор, а краще їх виключення до певного віку (скажімо, рекомендованого Ж.-Ж. Руссо) стане запорукою формування нормального (невідстороненого) члена суспільства.

Відмінності в завзятті до комп'ютерних ігор виявлено у середовищі самих школярів. Зокрема учні 6–8-х класів майже вдвічі більше присвячують своє дозвілля віртуальним іграм, ніж учні 9–10-х класів. Це лише підтверджує те, що діти, які пізнають світ і виховуються за допомогою інформаційних технологій, більш прив'язані до них. Жива природна гра для них стає чужою. І, як наслідок, часто трапляються випадки, коли рухлива гра вихолощується з дозвілля молоді, що позначається на стані їхнього здоров'я. Медики б'ють на сполох, констатуючи непоодинокість випадків цукрового діабету II типу серед українських дітей

(біда в тім, що дана недуга виявилася, як правило, вперше, в сорокарічних людей), і загрозу вбачають у гіподинамії і комп'ютерній схильності.

Запрограмований природою людський потяг до ігрової діяльності, що реалізується в атипових умовах, змінює кінестезійні установки і впливає на діяльність систем і функцій організму. З потребою в рухах відходить і вбачання в них сенсу. На підтвердження приведемо приклад зарубіжних фахівців [15], якими була висунута гіпотеза, що рухова активність у малорухливі шкільні дні (коли немає уроків фізичної культури) буде дітьми активно компенсуватися позаурочним часом. Їх експериментальне дослідження спростувало попередньо висунуте припущення, адже встановлено, що діти були менш активними після школи саме в ті дні, коли у них не було спеціально організованих перерв для ігор і фізичної культури у школі. Тобто *встановлено факт, що за відсутності фізичної активності протягом навчального дня, діти не прагнуть її компенсувати після школи.* Таким чином, активність породжує(ть) активність(тю). І не варто після цього дивуватися, чому захворюваність учнів як із класу в клас, так і щорічно зростає. Це пояснює також і причину зниження мотивації до занять фізичною культурою – не вистачає психосоматичних сил.

Сучасна школа *перепрограмує тілесні відчуття*, спустошуючи тим самим тіло через розумові пріоритети. В кінцевому рахунку учень і не запам'ятовує і поступально, стабільно втрачає здоров'я (як фізичне, так і психічне та соціальне). Такі метаморфози тілесного (сенсорного) досвіду набули масового характеру і видається, що відчуття спотворюються на рівні колективного несвідомого (К. Юнг), до їхньої істинності неможливо навіть підкрастися, адже вона замаскована у фальш-аналогіях. Феноменологи тілесності говорять про патологію відчуттів, що стає трендом у дослідженні психосоматичних станів людини. Зокрема В. Подорога, розмірковуючи над проявом піднесеного, як найвитонченішого і найскладнішого виду з усіх відчуттів, констатує його відхід із причини немодності (слабкості) і навіть маргіальності,

залишаючи піднесеному місце лише в побуті. Не без смутку констатується: «Возвышенное необходимо нашему эмоциональному строю, разве можно жить и не испытывать чувств, а ведь все чувства возвышенны... Если у тебя есть возвышенные чувства, то их следует скрывать. Поэтому испытывать возвышенные чувства в «столь скудный век» можно только при чрезвычайных обстоятельствах (да, и то с учетом различных масс-медиа факторов), когда страх выдать себя перед Другим отступает. Я думаю, что после утраты возвышенного, *rathos*, мы наследуем апатию, безучастность, идиосинкразию, неверие в будущее» [4].

Отриманий через відчуття тілесний (сенсорний за Е. Страусом) досвід стає реальним мотивом до руху в напрямку *уникати* чи *прагнути*. Він (тілесний досвід) корелює із задоволенням. У разі, якщо через свій перцептивно/аперцептивний механізм світосприйняття людина отримує карб приємного, вона обов'язково волітиме це повторити і пережити приємні миті, а креативна людина діятиме ще й у напрямку збагачення і розкриття всієї можливої палітри відчуттів. У разі негативного тілесного досвіду виникатиме відраза ще на підступах до дії, вона й блокуватиме та стримуватиме тілесність від руху в небажаному напрямку, тіло протестуватиме. Досить часто урок фізичної культури в школі, вузі є тим смутком, який для менш вольових краще уникнути, або ж симулювати, а для більш вольових – відмучити. Щодо задоволення, то перші можуть навіть отримати його більше (йдеться в основному про емоційне), адже звільнили себе від непотрібних страждань. Рухового ж задоволення не досягнуть ні ті, ні інші.

Висновки. Основною метою як батьків, так вчителів фізичної культури в реаліях ХХІ ст. має стати уміння прищепити чи змусити розібратися (усвідомити), що таке задоволення від руху, пізнати «кінестезійну ейфорію». Вчителю потрібно *запрограмувати тіло не до відтворення руху, а до його створення*. Тоді тіло керуватиме розумом, змушуватиме його впливати на свідомість і діяти. Тіло буде порожнім, спустошеним і депресивним, якщо в силу різних обставин буде не в змозі задовольнити потребу в рухах. І аскетизмом буде не стільки непокоря, скільки потурання відсутності

рухів. За таким принципом діє більшість систем і функцій організму, які непідвладні свідомості. Ми ж не контролюємо перетравлювання їжі (шлунок це робить самостійно), нам потрібен лише сигнал, який стає мотивом для задоволення потреби в харчуванні. Так само *постійні рухи впливають на вироблення потреби в рухах, а їх відсутність через механізми адаптації притуплює чутливість до них*. Якщо включити до розгляду ендокринну систему, а це потрібно обов'язково зробити, оскільки «внаслідок всюдисущого характеру гормонів, – як підкреслюють Алан Д. Рогол, Вільям Дж. Кремер, – жодна фізіологічна система не може адекватно функціонувати і адаптуватись до різноманітних форм рухової активності без їх участі» [9], отримуємо певні прояснення, чому так відбувається. Одна із причин – відсутність надходження гормонів, які виробляються при руховій активності (основний із них соматотропний, інші – β-ендорфін, який здатен впливати позитивно на депресивні стани). «Рухова активність і спорт створюють унікальні фізіологічні умови, на які попросту неможливо екстраполювати наші уявлення про фізіологію підтримання гомеостазу (або ендокринології). *Заняття фізичними вправами створюють вкрай специфічний за своєю сутністю стимул*» (виділено авт.) [9]. Пасивні форми проведення дозволяла, гіподинамія формують якісно новий рівень емоційного задоволення, це рівень, який позбавляє альтернатив і програмує виключення раціональності у «старовинній» руховій активності. Відчуття патологізовані (це підкріплено гормональною дисфункцією) і молодь боїться фізичних вправ, оскільки останні в тілесній (кінестезійній) пам'яті закарбовані як вкрай небажане явище, їх власне тіло відштовхує (принцип уникнення) і блокує живий природний рух.

Сенсорний досвід учнів збіднений настільки, що в загальноосвітніх закладах потрібно практикувати біоенергетику², засновником якої в психології вважається О. Лоуен. Фундаментальну тезу біоенергетики він визначає наступним чином: «тіло і свідомість функціонують як єдине ціле: робота свідомості є відображення того, що відбувається з тілом, і навпаки» [12, 4].

Література

1. Баева Л. В. Человек играющий в ХХІ в. / Л. В. Баева // Информ. эпоха: вызовы человеку / под ред. И. Ю. Алексеевой и А. Ю. Сидорова. – М.: Рос. полит. энциклопедия (РОССПЭН), 2010. — 335 с.
2. Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрияр; пер. з фр. В. Ховхун. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
3. Власова О. Феноменологическая психиатрия и экзистенциальный анализ: История, мыслители, проблемы / О. Власова. – М.: Изд. Дом «Территория будущего», 2010. – 640 с.
4. Долгин А. «Быть возвышенным сегодня – это быть немодным» / А. Долгин, В. Подорога // Крит. маса. – 2003. – № 3. – [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/km/2003/3/fil.html>.
5. Кампер Д. Взгляд и насилие. Будущее очевидности / Д. Кампер // Тело. Насилие. Боль: сб. ст. / пер. с нем. В. Савчука. – СПб.: Изд-во Рус. Христиан. Гуманит. акад., 2010. – 174 с.

6. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду / В. Кебуладзе; відп. ред. А. Лой. – К.: Дух і літера, 2012. – 280 с.
7. Лоуэн А. Психологія тела: біоенергетический аналіз тела / А. Лоуэн; пер. с англ. С. Коледа. – М.: Ін-т общегуманит. исслед., 2000. – 256 с.
8. Мищенко А. Цивілізація после людей / А. Мищенко. – СПб.: Издат. А. Голода, 2004. – С. 55.
9. Рогол А. Д. Введение / А. Д. Рогол, У. Дж. Кремер // Эндокринная система, спорт и двигательная активность / под ред. У. Дж. Кремера и А. Д. Рогола; пер. с англ. – К.: Олимп. лит., 2008. – 600 с.
10. Саїнчук М. Антропологічний вимір ціннісних орієнтацій старшокласників на вдосконалення і збереження власного тіла / М. Саїнчук // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2011. – № 3. – С. 68–73.
11. Саїнчук М. М. Krypto somatics: від нерозуміння до відчуження / М. М. Саїнчук // Матеріали допов. та вист. міжнар. наук. конф. «Дні науки філософського факультету-2013», 16–17 квітня 2013 р. – Ч. 6. – С. 186–188.
12. Сборник биоэнергетических опытов / А. Лоуэн, Л. Лоуэн; пер. с англ. Е. В. Поле. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 188 с.
13. Соколова Л. Ю. Феноменологическая концепция М. Мерло-Понти / Л. Ю. Соколова // Хора. – 2008. – № 3. – С. 9.
14. Чебакова Ю. Системный подход к телесной саморегуляции: культурологическая интерпретация / Ю. Чебакова // Телесность как эпистемологический феномен / Рос. акад. наук, Ин-т философии; отв. ред. И. А. Бескова. – М.: ИФРАН, 2009. – 231 с.
15. Dale D. Restricting opportunities to be active during school time: Do children compensate by increasing physical activity levels after school? / D. Dale, C. B. Corbin, K. S. Dale // Res. Q. Exerc. Sport. – 2000. – Vol. 71, N 3. – P. 240–248.
16. Husserl E. Ding und Raum. Vorlesungen 1907 // Husserl E. Gesammelte Werke. Bd. XVI. Den Haag, 1974.
17. Judycki S. Niektóre problemy Husserlowskiej teorii konstytucji przestrzeni / S. Judycki // Roczniki Filozoficzne. – 1981. – 29. – Z.1. – S. 125–163. – [Electronic resource] // Access mode: <http://www.ifsid.ug.gda.pl/filozofia/pracownicy/judycki/doc>.

References

1. Baieva L. V. The man playing in the XXI century / L. V. Baieva // Information era: calls to the man / Ed. by I. Yu. Alekseeva, A. Yu. Sidorov. – Moscow: Russian political encyclopedia (ROSSPEN), 2010. — 335 p.
2. Baudrillard J. Simulacres et simulation / Transl. from French by V. Khovkhun. – Kiev: Solomiia Pavlychko publ. house “Osnovy”, 2004. – 230 p.
3. Vlasova O. Phenomenological psychiatry and existential analysis: History, thinkers, problems / O. Vlasova. – Moscow: Publ. house «Territoria buduschego», 2010. – 640 p.
4. Dolgin A. «To be sublime today is to be unfashionable» / A. Dolgin, V. Podoroga // Kriticheskaiia massa. – 2003. – N 3. – [Electronic resource] // Access mode: <http://magazines.russ.ru/km/2003/3/fil.html>.
5. Kamper D. Look and violence. Future of apparentness / D. Kamper // Body. Violence. Pain: collection of articles. Transl. from Germ. by V. Savchuk. – St. Petersburg: Publ. house of the Russian Christian humanitarian academy, 2010. – 174 p.
6. Kebuladze V. Phenomenology of experience / V. Kebuladze. – Kiev: Dukh i Literatura, 2012. – 280 p.
7. Lowen A. Psychology of a body : bioenergetic analysis of a body / A. Lowen; Transl. from Engl. by S. Koleda. – Moscow: Institute of all-humanitarian researches, 2000. – 256 p.
8. Mishchenko A. Civilization after people / A. Mishchenko. – St Petersburg: A. Golod Publ. house, 2004. – P. 55.
9. Rogol A. D. Introduction / A. D. Rogol, W. J. Kraemer // The Endocrine system in sports and exercise / ed. by W.J. Kraemer and A.D. Rogol; Transl. from English. – Kiev: Olympic literature. – 2008. – P. 18.
10. Sainchuk M. Anthropological measurement of value orientations on improvement and preservation of own body in high school students / M. Sainchuk // Theory and methods of physical education and sports. – 2011. – N 3. – P. 68–73.
11. Sainchuk M. M. Krypto somatics: from misunderstanding to alienation / M. M. Sainchuk // Proceedings of the intern. scient. conf. «Days of Science of Philosophical Faculty-2013», on April 16–17, 2013. – Part 6. – P. 186–188.
12. Collection of bioenergetic experiments / A. Lowen, L. Lowen; Transl. from Engl. by E.V. Pole. – Moscow: Publ. House AST, 2004. – 188 p.
13. Sokolova L. M. Merleau-Ponty phenomenological concept / L. M. Sokolova // Khora. – 2008. – № 3. – P. 9.
14. Chebakova Yu. System approach to corporal self-regulation: culturological interpretation / Yu. Chebakova // Corporality as epistemological phenomenon / Rus. Akad. of Sci., Inst. of philosophy; editor-in-chief I. A. Beskova. – Moscow: IPhRAS, 2009. – 231p.
15. Dale D. Restricting opportunities to be active during school time: Do children compensate by increasing physical activity levels after school? / D. Dale, C. B. Corbin, K. S. Dale // Res. Q. Exerc. Sport. – 2000. – Vol. 71, N 3. – P. 240–248.
16. Husserl E. Ding und Raum. Vorlesungen 1907 // Husserl E. Gesammelte Werke. Bd. XVI. Den Haag, 1974.
17. Judycki S. Niektóre problemy Husserlowskiej teorii konstytucji przestrzeni / S. Judycki // Roczniki Filozoficzne. – 1981. – 29. – Z.1. – S. 125–163. – [Electronic resource] // Access mode: <http://www.ifsid.ug.gda.pl/filozofia/pracownicy/judycki/doc>